Vyresniųjų paauglių tapatumo stiliaus, tapatumo įsipareigojimų ir jaučiamo brandumo ryšiai

Rimantas VOSYLIS
Mykolo Romerio universitetas

Santrauka. Tyrimo tikslas yra įvertinti tapatumo formavimosi stilių, tapatumo įsipareigojimų bei jaučiamo brandumo ryšius vyresniųjų paauglių grupėje. **Metodika.** Tyrimo imtis – 756 moksleiviai, besimokantys 3-ioje ir 4-oje gimnazijos klasėse (43,1 % vaikinių, 56,9 % merginų, $M_{amžius} = 17,6$, $SD_{amžius} = 0,72$). Jaučiamas brandumas vertintas skale, kurią sudaro 9 klausimai apie buvimo suaugusiuoju jausmą esant tarp bendraamžių ir suaugusiųjų. Tapatumo stiliai ir įsipareigojimai vertinti ketvirtąja Tapatumo stilių inventarijaus versija (Berzonsky, Soenens, Smits, Lyuckx, & Goossens, 2007). **Rezultatai.** Norint atskleisti, kaip tapatumo stiliai ir tapatumo įsipareigojimai prognozuoja jaučiamą brandumą, buvo pasitelkti struktūriniai lygčių modeliai. Pirmuoju, matavimo tipo, modeliu buvo vertinta, kokie koreliaciniai ryšiai egzistuoja tarp visų kintamųjų. Antruoju – kokie egzistuoja tiesioginiai ir netiesioginiai (mediaciniai) takai tarp tapatumo stilių ir brandumo jausmo, vedantys per tapatumo įsipareigojimus. **Išvados.** Yra tiesioginis ir netiesioginis ryšys tarp naudojamo tapatumo stiliaus ir brandumo jausmo, tačiau šis ryšys yra specifinis tapatumo stiliui ir kontekstui, kuriame jaučiamasi, kad esi brandus.

Pagrindiniai žodžiai. Tapatumo stiliai, tapatumo įsipareigojimai, jaučiamas brandumas, vėlyvoji paauglystė.

Ivadas

Daugelio tyrėjų ir praktikų dėmesio sulaukusi Eriksono (1968) teorija, kurioje teigiama, kad vienas svarbiausių uždavinių jaunuoliui prieš įžengiant į suaugusiojo pasaulį yra įveikti savo tapatumo krizę, buvo iškelta beveik prieš 50 metų. Tačiau konkreti hipotezė, kad prieš tapdamas suaugusiuoju asmuo turėtų būti susiformavęs savo tapatumą, empiriškai tikrinta gana retai. Šiame straipsnyje ir yra nagrinėjamas tapatumo formavimosi ir tapsmo suaugusiuoju sąsajų klausimas. Tapsmas suaugusiuoju yra suprantamas kaip neapčiuopiamas, laipsniškas, psichologinis reiškinys, apibūdinamas ne diskrečiais įvykiais, pavyzdžiui, amžiaus ribomis, o vidiniais ir psichologiniais procesais, kurie atsispindi savęs kaip suaugusiojo, subrendusio, pojūtyje (Arnett, 2004; Sirsch, Dreher, Mayr, & Willinger, 2009; Vosylis, 2014). Pasirinkimas į tapsmą suaugusiuoju žvelgti būtent per jaučiamą brandą grindžiamas ir tuo, kad Vakarų kultūrose pastaraisiais dešimtmečiais šis tapsmas yra gana prailgėjęs ir dažnai pasižymi nežinojimu, ar esi suaugęs, ar vis dar paauglys (pvz., Arnett, 2004), dėl to tapsmo suaugusiuoju sąsajų su tapatumo formavimusi klausimas tampa dar aktualesnis.

Klasikinę Eriksono tapatumo koncepciją sudaro daugelis dimensijų, ji yra plačios apimties ir aprėpties. Dėl to, paskelbus teoriją, tyrėjai netrukus ėmėsi šią koncepciją operacionalizuoti. Šiuo metu yra gana daug požiūrių į tapatumą, todėl bus pristatyti keli jų, plačiau taikomi tyrimuose. Vienu geriausių ir daugiausia tyrinėtų tapatumo modelių laikomas Marcia'os tapatumo statusų modelis (Kroger & Marcia, 2011). Šiame modelyje tapatumas apibrėžiamas per paieškos ir įsipareigojimų dimensijų santykį, o tai sudaro keturis asmens tapatumo būvius arba statusus. Pasiiekto tapatumo statusą apibūdina dideli įsipareigojimai įvykus tapatumo paieškai, moratoriumo – vykstanti paieška ir įsipareigojimų trūkumas arba nebuvimas, išankstinio sprendimo – dideli įsipareigojimai nevykus tapatumo paieškai, o tapatumo sumaišties arba difuzijos statusą – maži įsipareigojimai ir nevykstanti tapatumo paieška (Kroger, Martinussen, & Marcia, 2010).

Tyrimuose, nagrinėjančiuose tapatumo statusų kaitą jaunuoliui žengiant paauglystės metais, galima rasti dalinį atsakymą į tapatumo ir tapsmo suaugusiuoju sąsajų klausimą. Kroger ir kitų (2010) meta analizėje yra apibendrinami daugelis šių tyrimų. Metaanalizėje atskleista, kad į paauglystės laikotarpį jaunuoliai įžengia dažniausiai būdami išankstinio arba sumaišties tapatumo būvio. Po šios ankstyvosios pozicijos dažniausiai eina moratoriumo būseną, pasibaigianti sugebėjimu atlikti ilgalaikius asmens tapatumą lemiančius pasirinkimus ir įsipareigojimus. Bėgant paauglystės metams išankstinio sprendimo ir sumaišties būvio jaunuolių yra vis mažiau, o pasiekto tapatumo – vis daugiau. Tačiau nepaisant to, gana didelė proporcija jaunų suaugusiųjų (daugiau kaip 25 metų) vis dar nėra pasiekto tapatumo būvio, t. y. didelė jaunuolių dalis įžengia į suaugusiojo tarpsnį nebaigę savo tapatumo formavimosi proceso, jeigu suaugusiojo tarpsnį apibūdintume tam tikromis amžiaus ribomis (Kroger et al., 2010). Vis dėlto čia verta atsižvelgti ir į tapatumo statusų modelio ribotumus. Štai Bosma ir Kunnen (2001) rašo, kad tapatumo statusų modelis nėra pakankamai jautrus siekiant tyrinėti tapatumo raidą. Schwartz, Zamboanga,

¹Kontaktinis asmuo: Rimantas Vosylis, Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lietuva. El. paštas: rvosylis@yahoo.co.uk

Luyckx, Meca ir Ritchie (2013), savo ruožtu, mini, kad statusų modelyje per mažai reikšmės skiriama aplinkos veiksniams ir tam, kaip asmuo sąveikauja su aplinka kurdamas savąjį tapatumą. Dar viena verta išskirti šio modelio problema yra ta, kad tapatumo paiešką arba tapatumo įsipareigojimus galima tyrinėti tik vieną susiejus su kitu. Lieka mažiau aišku, kaip šie du procesai yra susiję su tapsmu suaugusiuoju atskirai vienas nuo kito.

Naujesni tapatumo modeliai, besiremiantys statusų modelio kritika, paieškos ir įsipareigojimų procesus nagrinėja atskirai, juos dar detaliau apibūdindami. Luyckx, Schwartz, Goossens, Soenens ir Beyers (2008) modelis apima penkias dimensijas: tris tapatumo paieškos (į plotį (*angl. in-breadth*), į gylį (*angl. in-depth*) ir mąsliosios (*angl. ruminative*)), įsipareigojimų prisiėmimo ir identifikavimosi su tapatumo įsipareigojimais. Tačiau tyrimų, nagrinėjančių tapatumą iš šios perspektyvos ir siejančių jį su tapsmu suaugusiuoju, yra labai mažai. Viena jų Luyckx, Schwartz, Goossens & Pollock (2008), apklausę 317 Belgijos 18–30 metų jaunuolių, nustatė, kad tapatumo įsipareigojimų prisiėmimas ir identifikavimasis su savo tapatumo įsipareigojimais turi teigiamą ryšį su jausmu, kad esi suaugęs, o mąslioji tapatumo paieška – neigiamą. Į plotį ir į gylį tapatumo paieškos dimensijų ryšio su buvimo suaugusiuoju jausmu neaptikta (Luyckx, Schwartz, Goossens, & Pollock, 2008). Būtų galima daryti išvadą, kad paieškos dimensija tapsmui suaugusiuoju didelės reikšmės neturi, tačiau yra ir kitų naujų tapatumo koncepcijų, kuriose į paieškos dimensiją žvelgiama kiek kitaip.

Berzonsky'io (1989) koncepcijoje į tapatumą žvelgiama iš socialinės-kognityvios perspektyvos. Savo straipsnyje laikysimės būtent šios perspektyvos, nes joje tapatumo ir tapsmo suaugusiuoju klausimas dar nėra bandytas atsakyti. Antra, šioje perspektyvoje daugiau dėmesio skiriama paieškos dimensijai. Berzonsky'io modelyje asmens tapatumas suprantamas kaip kognityvi struktūra, o tapatumo formavimasis, raida ir kaita aiškinama kognityvių procesų ypatumais bei dėsniniais. Remiantis šiuo požiūriu, asmens tapatumas yra tam tikra pamažu susiformuojanti ir laikui bėgant rečiau ar dažniau peržiūrima kognityvi struktūra – teorija apie save, arba kitaip – „Aš teorija“. Berzonsky (2011) skiria daug dėmesio tam, kaip individai yra linkę peržiūrėti savo „Aš teoriją“, t. y. kiek jie atviri savo tapatumo pokyčiams, kaip tuos pokyčius įgyvendina ir kokiais socialiniais-kognityviais procesais naudojasi susidūrę su tapatumo konfliktais bei iššūkiais. Individualūs skirtumai, nusakantys asmens tapatumo formavimosi ir pokyčių specifiką, vadinami *asmens tapatumo stiliais*.

Anot Berzonsky'io (2011), formuodami savo tapatumą individai naudoja vieną iš trijų galimų tapatumo stilių: informacinį, normatyvinį bei difuzinį / vengiantį (toliau – difuzinis). Naudingiausiu ir efektyviausiu tapatumo formavimosi stiliumi yra laikomas *informacinis*. Šį stilių taikantys individai ieško ir nuodugniai tyrinėja esamą informaciją, sugeba ją panaudoti priimdami įvairius su tapatumu susijusius sprendimus, yra gana skeptiški savęs tyrinėtojais ir atviri naujoms idėjoms bei alternatyvoms. *Normatyvinį* stilių naudojantys individai, susidūrę su iššūkiais tapatumui, mažiau linkę remtis formaliomis mąstymo operacijomis, o daugiau – euristiniais, automatiniais kognityviais procesais. Dažniausiai šie individai savo gyvenimo tikslus, vertybes ir įsitikinimus gauna automatinio būdu, mažai apsvarstę, perima iš jiems reikšmingų asmenų ar svarbių grupių. Tokie asmenys siekia savo įsitikinimus apsaugoti priešindamiesi naujai informacijai, nesutampantčiai su turimais įsitikinimais ar vertybėmis, kurių jau laikomasi. *Difuzinis tapatumo* stilius yra siejamas su didelėmis pastangomis išvengti su tapatumu susijusių sprendimų priėmimo ar kuo ilgiau jį atidėlioti. Šie sprendimai dažniausiai atidėliojami tol, kol galima, o tada priimamas greičiausias ir lengviausias tuo metu, toje situacijoje prieinamas sprendimas (Berzonsky, 2011).

Tai, kad tapatumo stiliai turi glaudų ryšį su tapatumo įsipareigojimais, sufleruoja, jog šie stiliai turėtų turėti ryšį ir su tapsmu suaugusiuoju bei jausmu, kad esi suaugęs, subrendęs, kaip šio tapsmo sudedamąja dalimi. Taip pat galima manyti, kad ryšys tarp savęs kaip suaugusiojo jausmo ir tapatumo stilių turėtų būti bent iš dalies medijuotas tapatumo įsipareigojimų.

Taigi šiuo tyrimu siekta atsakyti į du klausimus. Pirmas jų – ar tapatumo stiliai bei tapatumo įsipareigojimai yra susiję su jaučiamu brandumu? Siekiant atsakyti į šį klausimą, buvo iškeltas pirmasis tyrimo tikslas – įvertinti ryšius tarp tapatumo stiliaus, tapatumo įsipareigojimų ir jaučiamo brandumo. Keliami hipotezė, kad yra ryšys tarp naudojamo tapatumo stiliaus ir jaučiamo brandumo ir šis ryšys yra specifinis naudojamam tapatumo stiliui: a) informacinis ir normatyvinis tapatumo stilius yra susijęs su labiau jaučiama vidine branda, o b) difuzinis tapatumo stilius yra susijęs su mažiau jaučiama branda. Antrasis klausimas yra: ar ryšys tarp tapatumo stilių ir jaučiamo brandumo yra medijuotas prisiimtų tapatumo įsipareigojimų? Siekiant atsakyti į šį klausimą, buvo iškeltas antrasis tyrimo tikslas – įvertinti, ar ryšys tarp tapatumo stiliaus ir jaučiamo brandumo yra medijuotas tapatumo įsipareigojimų. Keliami hipotezė, kad ryšys tarp naudojamo tapatumo stiliaus ir jaučiamo brandumo yra medijuotas prisiimtų tapatumo įsipareigojimų.

1. Metodika

1.1. Tyrimo dalyviai

Šiame tyrime naudojami tęstinio tyrimo „Pozityvios jaunimo raidos stiprinimo mechanizmai socialinių-ekonominių transformacijų kontekste (POSIDEV)“ pirmojo matavimo duomenys. Tyrimas atliekamas visose Utenos rajono gimnazijose, jame dalyvauja 9–12 (1–4-os gimnazijos) klasių moksleiviai. Viso pirmojo matavimo metu buvo apklausti 1 787 moksleiviai. Šiai analizei buvo atrinkti 756 moksleiviai, besimokantys 3-ioje ir 4-oje gimnazijos klasėse, gavę ir užpildę visus su tyrimo klausimais susijusius klausimynus. Tyrimo dalyvių grupę sudarė 43,1 %

vaikinių ir 56,9 % merginų, $M_{amžius} = 17,6$, $SD_{amžius} = 0,72$. Tyrimo dalyvių imtis pasižymi gana didele socioekonominių statusų ir šeimos struktūros įvairove.

1.2. Tyrimo naudoti instrumentai

Tapatumo stiliai buvo vertinti 4-ąja *Tapatumo stilių inventarijaus* (ISI-4) versija (Berzonsky, Soenens, Smits, Luyckx, & Goossens, 2007). Instrumentą sudaro 4 skalės, vertinančios informacinį, normatyvinį, difuzinį tapatumo stilių ir tapatumo įsipareigojimus. Informacinio stiliaus skalę sudaro 7 teiginiai, pavyzdžiui, „Kai priimu svarbų gyvenimo sprendimą, stengiuosi išanalizuoti situaciją, kad ją suprasčiau“ (tyrime gauta Cronbacho alfa = 0,83). Normatyvinio stiliaus skalę sudaro 8 teiginiai, pavyzdžiui, „Aš automatiškai perimu ir vadovaujuosi tomis vertybėmis, su kuriomis buvau užaugintas“ (Cronbacho alfa = 0,60). Difuzinio stiliaus skalę susideda iš 9 teiginių, pavyzdžiui, „Dažnai, kai nesigilinu į problemas, jos išsisprendžia pačios“ (Cronbacho alfa = 0,70). Tapatumo įsipareigojimo skalę turi 9 teiginius, pavyzdžiui, „Mano gyvenimo tikslai yra aiškūs ir apibrėžti“ (Cronbacho alfa = 0,86). Naudoti tyrime šią priemonę gautas jos autoriaus leidimas. Lietuviškosios versijos struktūrinis validumas yra įvertintas ir aptartas Crocetti, Erentaitė ir Žukauskienė (2014).

Brandumo jausmas buvo vertinamas *Subjektyvios suaugusiųjų bendraamžių ir suaugusiųjų kontekste* skale, kuria šio tyrimo autoriaus. Tyrimo dalyviams buvo užduodamas vienas bendras klausimas „Kaip dažnai jautiesi, jog jau esi suaugęs, kai būni...“ ir šalia pateikiamos situacijos, atspindinčios kontekstus, kuriuose daugiausia vyrauja vyresni, suaugę asmenys arba bendraamžiai (atsakymų variantai matomi 1 pav.). Suaugusiųjų konteksto skalę sudaro 5 situacijos (Cronbacho alfa = 0,79), o bendraamžių – 4 (Cronbacho alfa = 0,75). Pateikiami 5 atsakymų variantai nuo „beveik niekada“ iki „beveik visada“. Šiame tyrime atlikta ir patvirtinamoji faktorių analizė. Su dviem paklaidų koreliacijomis, panaudotomis tarp teiginių, priklausančių tiems patiems latentiniams kintamiesiems, yra gaunamas gerai duomenis atitinkantis modelis ($\chi^2 = 170,0$, $df = 49$, $p < 0,01$, RMSEA = 0,06, CFI = 0,96).

1.3. Tyrimo eiga

Pirmasis POSIDEV tyrimo matavimas atliktas 2013-ųjų metų pavasarį. Prieš pradėdant tyrimą buvo gauti jame dalyvavusių mokyklų vadovų sutikimai. Vėliau vyko tyrimo pristatymas moksleiviams, kurio metu buvo paaiškinti tyrimo tikslai, aptartas gautų duomenų konfidencialumas ir pateikta kita svarbi informacija. Moksleivių dalyvavimas buvo savanoriškas, o iš tėvų gauti pasyvūs sutikimai, t. y. tėvai (globėjai), nenorintys, kad vaikas dalyvautų tyrime, buvo prašomi pranešti, jog atsisako. Apklausa vyko per pamokas arba klasės valandėles. Siekiant motyvuoti moksleivius, jiems buvo padovanoti rašikliai ir suteikta galimybė laimėti daugiau įvairių prizų tą pačią dieną vykusiame loterijoje. Tyrimo duomenys buvo renkami tiek popierinėmis, tiek elektroninėmis anketomis. Šiame straipsnyje analizuojami duomenys rinkti popierinėmis anketomis. Duomenų analizė atlikta Mplus 7.11 versija.

2. Rezultatai

Siekiant atsakyti į tyrimo klausimus, buvo patikrinti keletas struktūrinių lygčių modelių (SEM). Pirmuoju, matavimo tipo modeliu, buvo siekiama įvertinti, kokiais koreliaciniais ryšiais pasižymi tyrimo kintamieji. Antruoju buvo tikrinama hipotezė, kad ryšys tarp tapatumo stilių ir jaučiamo brandumo yra medijuotas tapatumo įsipareigojimų. Sudarant latentinius kintamuosius, atspindinčius jaučiamą brandumą suaugusiųjų ir bendraamžių kontekste, indikatoriams naudojami skalės teiginiai. Sudarant latentinius kintamuosius tapatumo stiliams ir įsipareigojimams, naudojami grupuoti indikatoriai (angl. *parcels*). Kiekvienam tapatumo kintamajam yra naudojami trys indikatoriai. Kadangi χ^2 kriterijus yra jautrus imties dydžiui (pvz., Little, 2013), ar modelis atitinka duomenis, vertinama remiantis RMSEA ir CFI indeksais. Laikyta, kad modelio ir duomenų atitikimas yra priimtinas, kai $CFI \geq 0,90$, ir $RMSEA \leq 0,8$ (Little, 2013). Modelio parametrai vertinti MLR, t. y. didžiausio tikėtumo su atspariosiomis standartinėmis paklaidomis (angl. *Maximum Likelihood with Robust standard errors*), metodu. Buvo naudota ir Mplus programoje esanti „*type = complex*“ funkcija, kartu nurodžius mokyklą kaip klasterį, siekiant kontroliuoti modelio kintamųjų sklaidą, priklausančią nuo mokyklos konteksto, ir dėl jo skirtumų atsirandančias kovariacijas.

Matavimo modelis, į kurį įtraukti visi tyrimo kintamieji, pakankamai atspindėjo duomenų ryšius. Modelio tinkamumo rodikliai bei latentinių kintamųjų ryšys su indikatoriais yra tokie pat kaip ir antrajame tikriname modelyje (1 pav.). Iš lentelės, kurioje pateikiamos modelyje nustatytos koreliacijos tarp latentinių kintamųjų, matyti, kad beveik visi tyrimo kintamieji yra tarpusavyje susiję. Išimtis yra normatyvusis tapatumo stilius, kuris nėra susijęs su brandumo jausmu suaugusiųjų ir bendraamžių kontekstuose bei tapatumo įsipareigojimais.

Antruoju modeliu buvo vertinami struktūriniai ryšiai tarp tyrimo kintamųjų. Visų pirma, į modelį buvo įkelti trys takai nuo tapatumo stilių į tapatumo įsipareigojimus, o tapatumo stiliai tarpusavyje susieti koreliaciniais ryšiais. Antra, buvo įkelti takai nuo tapatumo stilių ir įsipareigojimų į brandumo jausmą suaugusiųjų ir bendraamžių kontekste. Įkėlus visus takus, modelis tapo prisotintas latentinių kintamųjų lygmeniu, todėl jo tinkamumo rodikliai atitinka matavimo modelio rodiklius. Kitaip nei matavimo modelio atveju, šiame modelyje tapatumo įsipareigojimai statistiškai reikšmingai susiję su visais tapatumo stiliais: informacinis ir normatyvusis stiliai prognozuoja įsipareigojimus teigiamai, o difuzinis stilius – neigiamai. Brandumo jausmas suaugusiųjų kontekste tiesiogiai yra

prognozuojamas tik informacinio stiliaus, o brandumas bendraamžių kontekste – tiek informacinio stiliaus, tiek tapatumo įsipareigojimų. Normatyvusis ir difuzinis stiliai tiesiogiai, atsižvelgus į tapatumo įsipareigojimus, brandumo jausmo kintamųjų neprognozuoja.

1 lentelė. Koreliacijos tarp latentinių kintamųjų struktūriniame matavimo modelyje

	2	3	4	5	6
1. Informacinis tapatumo stilius	0,08	-0,33*	0,52***	0,24***	0,23***
2. Normatyvusis tapatumo stilius		0,54***	-0,12	-0,01	0,08
3. Difuzinis tapatumo stilius			-0,70***	-0,23**	-0,14*
4. Tapatumo įsipareigojimai				0,27***	0,25***
5. Brandumo jausmas suaugusiųjų kontekste					0,82***
6. Brandumo jausmas bendraamžių kontekste					

Pastaba. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Siekiant atsakyti į antrąjį tyrimo klausimą, papildomai įvertinti ir netiesioginiai takai, vedantys nuo tapatumo stilių iki brandumo jausmo kintamųjų per tapatumo įsipareigojimus. Ši analizė atskleidė, kad nė vienas takas, vedantis nuo tapatumo stilių iki brandumo jausmo suaugusiųjų kontekste per tapatumo įsipareigojimus, nėra statistiškai reikšmingas. O visi takai, vedantys nuo tapatumo stilių per tapatumo įsipareigojimus į brandumo jausmą bendraamžių kontekste, yra reikšmingi. Standartizuotas tako „informacinis stilius → tapatumo įsipareigojimai → brandumas būnant tarp bendraamžių“ dydis yra 0,04 ($p = 0,02$). Tako „normatyvusis stilius → tapatumo įsipareigojimai → brandumas būnant tarp bendraamžių“ dydis yra 0,05 ($p = 0,01$). Tako „difuzinis stilius → tapatumo įsipareigojimai → brandumas būnant tarp bendraamžių“ dydis yra -0,14 ($p < 0,01$).

1 pav. Struktūrinių lygčių modelis, siejantis tapatumo stilius su tapatumo įsipareigojimais ir brandumo jausmu suaugusiųjų ir bendraamžių kontekste

3. Rezultatų aptarimas

Pirmuoju modeliu atskleista, kad beveik visi tyrimo kintamieji yra susiję koreliaciniais ryšiais. Išimtį sudaro tik normatyvusis stilius ir šio stiliaus ryšiai su visais, išskyrus difuzinį stilių, kintamaisiais. Tačiau antruoju modeliu atskleista, kad išimtis normatyviajam stiliui visgi negalioja: įkėlus tris struktūrinius takus, vedančius iš tapatumo stilių į tapatumo įsipareigojimus, atskleista, kad normatyvusis tapatumo stilius vis dėlto teigiamai prognozuoja tapatumo įsipareigojimus. Šis rezultatas nėra netikėtas. Normatyvusis ir difuzinis tapatumo stiliai turi tam tikrų panašumų teoriniu lygmeniu, t. y. normatyviuoju tapatumo stiliumi pasižymintys individai siekia savo įsitikinimus apsaugoti priešindamiesi informacijai, nesutampantčiai su jau turimais įsitikinimais, o tai iš dalies sutampa ir su difuziniu stiliumi, kuriam būdingos pastangos išvengti tapatumo klausimų nagrinėjimo. Šių konstrukto panašumas atsispindi ir jų empirinio matavimo lygmeniu: šiame tyrime nustatyta koreliacija yra 0,54. Sukontroliavus persidengiančią šių konstrukto sklaidą, normatyvusis stilius tapo statistiškai reikšmingas tapatumo įsipareigojimų prediktorius, numatantis daugiau prisiimtų įsipareigojimų.

Brandumo jausmas abiejuose kontekstuose taip pat buvo susietas su tapatumo įsipareigojimais koreliaciniais ryšiais, tačiau įkėlus struktūrinius takus nuo tapatumo stilių ir įsipareigojimų, buvo atskleisti kiek kitokie ryšiai. Brandumas suaugusiųjų aplinkoje su tapatumo įsipareigojimais susijęs nebuvo, tačiau buvo tiesiogiai susijęs su informaciniu tapatumo stiliumi, o brandumas bendraamžių kontekste buvo tiesiogiai susijęs tiek su tapatumo įsipareigojimais, tiek su informaciniu stiliumi. Vertinant tapatumo įsipareigojimų kaip mediatoriaus tarp tapatumo stilių ir brandumo jausmo vaidmenį, buvo apskaičiuoti ir netiesioginiai takai, siejantys šiuos kintamuosius. Brandumo jausmo bendraamžių kontekste atveju buvo nustatyta, kad įsipareigojimai iš tiesų medijuoja ryšius su tapatumo stiliais.

Visi šie rezultatai rodo, kad abi tyrimo hipotezės buvo patvirtintos iš dalies, t. y. tapatumo stiliai iš tiesų turi reikšmę brandumo jausmui, tačiau tai labiau galioja bendraamžių kontekste nei tarp suaugusiųjų. Taip pat šie ryšiai, kaip ir tikėtasi, yra medijuoti tapatumo įsipareigojimų. Kiek netikėta yra tai, kad informacinis stilius tiesiogiai prognozuoja brandumo jausmą abiejuose kontekstuose, net ir atsižvelgus į tapatumo įsipareigojimus. Šį rezultatą galima būtų paaiškinti tuo, jog informacinis tapatumo stilius turi dvejopą vaidmenį. Pirmasis yra panašus į kitų stilių, t. y. informacinis veda prie tapatumo įsipareigojimų, taip kartu vesdamas ir prie savo brandumo pojūčio. Tas pats pasakytina ir apie normatyvų stilių. Difuzinis stilius, atvirkščiai, veda prie mažesnių įsipareigojimų, kartu neleidamas jaunuoliui pasijauti brandesniai. Antrasis informacinio stiliaus vaidmuo gali būti labiau siejamas su tuo, kad vien aktyvus savo tapatumo klausimų nagrinėjimas, dedant daug asmeninių pastangų ieškoti su tuo siejamos informacijos, ją vertinti, veda prie to, kad jaunuolis mano esąs brandesnis nei jo bendraamžiai ir artimesnis suaugusiems individams, neatsižvelgiant į tai, ar šis aktyvus ieškojimas veda prie tapatumo įsipareigojimų.

Kiek mažiau aišku, kodėl brandumo jausmas suaugusiųjų kontekste nėra prognozuojamas tapatumo įsipareigojimų. Gali būti, kad šio ryšio nebuvimas yra būdingesnis vėlyvojoje paauglystėje. Kadangi pats jausmas, kad jau esi visai suaugęs, atsiranda kiek vėliau (pvz., Arnett, 2001), t. y. po vėlyvosios paauglystės, tikėtina, kad kiek vėliau pasireiškia ir aptariamas ryšys.

Svarbu aptarti ir kelis tyrimo ribotumus. Vienas svarbiausių yra tai, jog čia nagrinėjami ryšiai nustatyti vėlyvosios paauglystės laikotarpyje. Nors šios imties amžiaus vidurkis yra artimas 18-ai metų, o tai yra laikoma paauglystės pabaiga, manoma, kad pats tapsmo suaugusiuoju procesas tokiam amžiuje iš tiesų dar tik prasideda (pvz., Arnett, 2004). Dėl to būtų įdomu šiuos ryšius panagrinėti ir vyresnio amžiaus jaunuolių grupėje. Antrasis svarbus ribotumas sietinas su tyrimo dizainu. Kadangi čia nagrinėjami tik pirmojo matavimo duomenys, tyrimo dizainas yra skerspjūvio, o tai neleidžia daryti išvadų apie priežastinius ryšius. Tyrimai ateityje galėtų šiuos ryšius panagrinėti analizuodami tęstinio tyrimo duomenis. Tačiau, nepaisant šių ribotumų, tai yra pirmasis tyrimas, atskleidžiantis tapatumo formavimosi stilių, tapatumo įsipareigojimų ir jaučiamo brandumo ryšius.

Išvados

Yra tiesioginis ir netiesioginis ryšys tarp naudojamo tapatumo stiliaus ir brandumo jausmo, tačiau šis ryšys yra specifinis tapatumo stiliumi ir kontekstui, kuriame jaučiamasi, kad esi brandus:

Informacinis tapatumo stilius tiesiogiai teigiamai prognozuoja brandumo jausmą suaugusiųjų kontekste.

Informacinis tapatumo stilius tiesiogiai ir netiesiogiai teigiamai prognozuoja brandumo jausmą bendraamžių kontekste; netiesioginis ryšys yra medijuotas tapatumo įsipareigojimų.

Normatyvinis tapatumo stilius teigiamai prognozuoja brandumo jausmą bendraamžių kontekste, tačiau šis ryšys yra medijuotas prisiimtų tapatumo įsipareigojimų.

Difuzinis tapatumo stilius neigiamai prognozuoja brandumo jausmą bendraamžių kontekste, tačiau šis ryšys yra medijuotas prisiimtų tapatumo įsipareigojimų.

Padėka

Tyrimas yra finansuotas Europos socialinio fondo visuotinės dotacijos priemonės VP1-3.1-ŠMM-07-02-008 lėšomis.

Linking Identity Styles and Identity Commitments to Sense of Maturity in Older Adolescents

Rimantas VOSYLIS

Mykolas Romeris University

Corresponding author: rvosylis@yahoo.co.uk

Abstract. This study sought to explore the relationships among identity processing styles, commitment, and the sense of maturity among late adolescents. **Methods.** A sample of 756 late adolescents from 11th and 12th grades (43.1% boys, 56.9% girls, *Age* = 17.6, *SD* = 0.72) was used in this study. The sense of adulthood was

measured using a 9-item scale which assesses the sense of being an adult in peer and adult contexts. To measure identity styles and identity commitment, we used the Identity Style Inventory-4 (Berzonsky et al., 2007). **Results.** To evaluate how identity styles and commitment predict the sense of maturity, two structural equation models were tested. In the first measurement model, correlations among the study variables were explored. In the second, structural, model, direct and indirect effects among the study variables were explored. **Conclusions.** Both direct and indirect relationships exist among identity styles, commitment, and the sense of adulthood, but this relationship is specific to identity the style and context in which the sense of maturity is assessed.

Keywords. Identity styles, commitments, sense of maturity, late adolescence.

Literatūra

- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development*, 8(2), 133–143. doi:10.1023/A:1026450103225.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Berzonsky, M. D. (1989). Identity style conceptualization and measurement. *Journal of Adolescent Research*, 4 (3), 268–282. doi:10.1177/074355488943002
- Berzonsky, M. D. (2011). A Social-Cognitive Perspective on Identity Construction. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research* (pp. 55–76). Springer: New York. Retrieved from http://link.springer.com.skaitykla.mruni.eu/chapter/10.1007/978-1-4419-7988-9_3
- Berzonsky, M. D., Soenens, B., Smits, I., Luyckx, K., & Goossens, L. (2007). *Revised identity style inventory (ISI-4)*. Unpublished measure. Cortland: State University of New York.
- Bosma, H. A., & Kunnen, E. S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21 (1), 39–66. doi:10.1006/drev.2000.0514.
- Crocetti, E., Erentaitė, R., & Žukauskienė, R. (2014). Identity styles, positive youth development, and civic engagement in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 1–11. doi:10.1007/s10964-014-0100-4.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: W.W. Norton & Co.
- Kroger, J., & Marcia, J. E. (2011). The identity statuses: Origins, meanings, and interpretations. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research* (pp. 31–53). Springer New York. Retrieved from http://link.springer.com.skaitykla.mruni.eu/chapter/10.1007/978-1-4419-7988-9_2.
- Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 33 (5), 683–698. doi:10.1016/j.adolescence.2009.11.002.
- Little, T. D. (2013). *Longitudinal structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Goossens, L., & Pollock, S. (2008). Employment, sense of coherence, and identity formation: Contextual and psychological processes on the pathway to sense of adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 23 (5), 566–591.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Goossens, L., Soenens, B., & Beyers, W. (2008). Developmental typologies of identity formation and adjustment in female emerging adults: A latent class growth analysis approach. *Journal of Research on Adolescence*, 18 (4), 595–619. doi:10.1111/j.1532-7795.2008.00573.x.
- Schwartz, S. J., Zamboanga, B. L., Luyckx, K., Meca, A., & Ritchie, R. A. (2013). Identity in emerging adulthood reviewing the field and looking forward. *Emerging Adulthood*. doi:10.1177/2167696813479781.
- Sirsch, U., Dreher, E., Mayr, E., & Willinger, U. (2009). What does it take to be an adult in Austria? Views of adulthood in Austrian adolescents, emerging adults, and adults. *Journal of Adolescent Research*, 24 (3), 275–292. doi:10.1177/0743558408331184.
- Vosylis, R. (2014). Tapsmo suaugusiųjų ženkla Lietuvoje jaunuolių imtyje. *Psichologija*, 49, 81–99.